

шого характеру, ніж у суспільстві дискордистському” [5, с. 312]. Конкордизм радикально змінюватиме й соціально-економічні взаємовідносини, і політику, і першочергово лікуватиме такі вияви хвороби дискордизму, як поділ людей на класи, розходження слова і діла, допоможе всім людям творити в майбутньому нове життя, утверджувати працю як вищу моральну цінність для радості життя. Тоді, коли більшість роботи буде виконувати “техніка, принесена з дискордизму” й організм при погодженні сил і здоров’я із насолодою витрачатиме енергію “в роботі-грі, перестане бути творчість, талановитість, геніальність привілеєм, випадком у окремих щасливчиків і стане поширеною якістю усіх “ мешканців планетарного раю”. “... І тоді реально настануть справжнє братерство народів, справжня рівність... свобода народів, рас, націй, справжня *рідність людей...*” і сформується “раса щасливих велетнів”, “планетарна раса неолудей”, – провіщав В. Винниченко. Він прогнозував також реальність “зносин людства з іншими світами”, але не для завоювання, а для “радісного виконання великого закону сполучення і погодження сил, що імперативно діє у Всесвіті” [5, с. 340, 341].

Таким чином, Винниченківські гуманістично спрямовані прогностичні ідеї про Україну, про ближнє й віддалене майбутнє всього людства, запропоновані ним підходять до проектування майбутніх змін у суспільстві й особливо до утвердження нових моральних засад суспільних відносин та ставлення людей до природи слугують глибшому розумінню витоків і ролі футурології та необхідності розробки методологічних основ дослідження майбутнього.

1. Винниченко В. Відродження нації. Ч. I / Володимир Винниченко. – Репринтне відтворення видання 1920 року. – К. : Вид-во політ. л-ри України, 1990. – 348 с.
2. Винниченко В. Відродження нації. Ч. II / Володимир Винниченко. – Репринтне відтворення видання 1920 року. – К. : Вид-во політ. л-ри України, 1990. – 328 с.
3. Винниченко В. Відродження нації. Ч. III / Володимир Винниченко. – Репринтне відтворення видання 1920 року. – К. : Вид-во політ. л-ри України, 1990. – 542 с.
4. Винниченко В. Заповіт борцям за визволення / В. К. Винниченко. – К. : Криниця, 1991. – 128 с.
5. Винниченко В. Конкордизм. Система будівництва щастя : етико-філософський трактат / Володимир Винниченко ; передм. Т. І. Гундорової. – К. : Укр. письменник, 2011. – 335 с.
6. Тисяча років української суспільно-політичної думки : у 9 т. Т. 6 : 90-ті роки XIX – 20-ті роки XX ст. / упоряд., прим. Т. Гунчака, Р. Сольчаника. – К. : Дніпро, 2001. – 520 с.

The article highlights V. Vynnychenko's main prognostic ideas about the future of Man and mankind the Ukrainian nation and its statehood. The article deals with the concept of a concordism and the provision of a new global system of all nations unity to eliminate the struggle between them in the future on moral foundations and the establishment of lasting on the Earth.

Keywords: “harmony with nature”, “discordism”, “concordism”, “nation”, “Ukrainian nationalism”, Planetary Economic Federation.

УДК 17.023.34: 140

ББК 87.731.7

Олег Мах

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ КОНКОРДИЗМУ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА

У статті висвітлюються головні передумови формування концепції конкордизму, розробленої В. Винниченком, розкривається її суть та значення.

Ключові слова: конкордизм, дискордизм, мораль, рівновага, щастя, винниченкознавство.

Людина постійно перебуває у невтомних і наполегливих пошуках чогось нового, насамперед того, що змогло б покращити її життя, полегшити його й зробити щасливим. Діапазон цих пошуків дійсно широкий: починаючи від пошуків свого місця та

призначення у світі, сенсу буття, і закінчуючи пошуками в екологічній сфері, які, зокрема, пов'язані зі спробою вирішити глобальні екологічні проблеми сучасності, забезпечити сприятливі умови свого існування у навколишньому світі, людина бажає знайти певні відповіді, якомога ефективніше використати їх на практиці. Навіть ті люди, які, начебто, не потребують нічого нового, і цілком задовольняються тим, що мають, називаючи себе консерваторами чи прихильниками наявного стану речей, прагнуть віднайти дієві методи та шляхи збереження того, що в них вже є, обумовлення тенденції руху до сталості і стабільності. Одним із дієвих поштовхів до ініціювання подібного роду пошуків, їх мотиваційним підґрунтям можна вважати працю Володимира Винниченка “Конкордизм”, у якій автор дав вагомий привід для роздумів над моделлю побудови щастя усіх людей.

Але для того, щоб збагнути провідну суть думок, відображених у вищезгаданому філософському трактаті, головний лейтмотив запропонованої в ньому моделі побудови людського щастя, необхідно визначити спочатку основні передумови формування ним тих ідей, які лягли в основу його етичного вчення, зокрема концепції конкордизму. Її автор В. Винниченко вважається одним із найбільш значних, популярних, хоча водночас і трагічних осіб в історії вітчизняної філософської культури та українського національно-державного відродження. Масштаби творчості митця надзвичайно великі – письменник-романіст, автор новел та драматичних творів, поет, філософ, публіцист, маляр. Він – один із найвідоміших і найвизначніших громадсько-політичних діячів, який не лише по-мистецькому зобразив свою добу, а й був активним її творцем.

Отож, В. Винниченко був різнобічною особистістю, ідеї та інтелектуальні можливості якої не замикались в одній, чітко заданій сфері публічного життя (літературі, філософії чи політиці), але поширювались на декілька з них, “розливаючись”, так би мовити, рівними частинами і наповнюючи їх усі. А відтак він не тільки своїми думками, ідеями та словом, які тією чи іншою мірою знайшли своє відображення в літературних і філософських працях мислителя, обґрунтовував слушність і логічну доцільність своїх позицій та міркувань. Але й намагався життєвим прикладом і власними діями безсумнівно підтверджувати власну віру і впевненість у правдивість того, про що писав і чого навчав, подібно, як Сократ, який наприкінці свого життя не відмовився від своїх ідей, а навпаки, через них помер, щоб залишатись послідовним до кінця [2, с. 109]. Наявність подібних життєвих орієнтирів та цінностей у характері мислителя суттєво вплинула на його життєвий і творчий шлях, а також призвела до того, що зацікавила й привернула увагу багатьох дослідників і вчених до постаті цього визначного українського мислителя, письменника й політика. Як наслідок, закономірно виникла ціла галузь знань, яка займається вивченням та оцінкою його внеску в літературну, філософську і навіть політичну спадщину України і називається винниченкознавством.

На основі критичного опрацювання наукового доробку винниченкознавства та аналізу його творчості можна стверджувати, що зміст творчої спадщини В. Винниченка має екзистенційно-антропологічний характер і спрямований на філософські пошуки та осмислення проблеми людини. У ранній творчості письменника постає той основний світоглядно-етичний принцип, який пізніше знайде своє втілення в трактаті “Конкордизм”: навколишній світ “мучить” і “кривдить” людину, тому мислитель переконаний, що людей слід навчити бути щасливими. Пошук такої універсальної філософії об'єднує всі праці раннього періоду митця й набуває нового осмислення в написаних ним романах і п'єсах.

Головною ж проблемою, що виникає під час розгляду й аналізу творчих здобутків В. Винниченка як філософа, письменника і громадсько-політичного діяча, є та обставина, що його твори далекі від однозначної оцінки й не позбавлені низки категоричних висловлювань з боку критиків. Неоднозначне розуміння і витлумачення

Винниченкового спадку значною мірою були спричинені його власними ідейно-художніми пошуками, постійними й поетапними спробами урівноважити контрастні філософсько-світоглядні та естетичні домінанти доби, у якій він жив і писав.

Від самого початку своєї творчої діяльності В. Винниченко цікавився проблемами етики, політичної філософії, філософії людини, а особливо проблемами щастя й гармонії у світі. Звернення до проблеми щастя і сенсу життя є свідченням певної незадоволеності, яке виникає внаслідок зневіри, розчарування, однак веде до утворення чогось нового, оригінального.

З іншого боку, творчість письменника демонструє тяжіння українського світогляду до екзистенційно-іраціональної складової. Адже їх автор заперечує всезагальність розуму, вказуючи на закинутість “комашки-людини” у всесвіт, який дещо по-іншому упорядкований, ніж людина може зрозуміти. На його думку, основну мотиваційну та рушійну роль у житті людини, в її світогляді відіграють не розумово-раціональні сили, а скоріше сили її емоцій та почуття. Усвідомлюючи незбагненність потойбічного, трансцендентного буття, письменник звертається до іраціональних засобів пізнання світу та людини.

Зважаючи на те, що В. Винниченко завжди прагнув пізнати закони життя, зрозуміти, звідки береться нещастя і як його позбутися, знайти внутрішню гармонію із суспільством, з природою, закласти основи суспільного ладу так, щоб людина змогла розкрити себе як особистість, а головне – бути щасливою, він активно зайнявся створенням моделі побудови людського щастя. Зокрема почав нагромаджувати величезний особистий досвід, студіювати праці видатних мислителів, внаслідок чого прийшов до власних філософських принципів конкордизму (від лат. *concordia* – погодження, згода).

В. Винниченко, за словами С. Погорілого, “не знайшовши в політиці та громадській діяльності відповіді на свої питання... присвятив себе глибокому вивченню філософії, моралі, філософії релігії, етики, естетики та психології” [4, с. 178]. А тому в пошуках відповідей на головні питання свого життя він звернувся до творчості таких визначних філософів, як Ж.М. Гюйо (“Мораль Епікура”), А. Бергсона (“Двоє джерел моралі та релігії”), А. Бейє (“Ідея добра”), Леконта дю Нуї (“Людина та її призначення”), Ш.О. Бонтана (“Людина перед лицем церкви”), Жана Фіно (“Наука щастя”) [4, с. 178].

Вершиною усіх філософсько-етичних пошуків, здійснених В. Винниченком упродовж досить тривалого періоду, понад десять років (1938–1948 рр.), стала двотомна праця під назвою “Конкордизм – система будовання щастя”, яку він хотів залишити по собі як висновок усього свого фізичного й духовного життя і в якій вбачав щось набагато цінніше, аніж усі свої літературні твори. “Конкордизмом ми називаємо систему лікування та реорганізації сил сучасного людського організму (чи то індивідуального, чи то колективного), сил як фізичних, так і психічних, систему, базовану на рівновазі та погодженні тих сил”, – писав митець [1, с. 86]. В. Винниченко стверджує, що людство майже у вселенському масштабі страждає від недуги, яку він називає “дискордизмом”, на основі чого доходить висновку, що воно глибоко нещасне. Мислитель тлумачить абсурд як дискордизм. Тож насамперед людина має перебудувати себе, мусить оновитися духовно, морально і фізично.

Сходиною до “Конкордизму” був трактат “Щастя (Листи до юнака)” (1928–1930), де представлений один із винниченківських проектів влаштування життя на засадах гармонії, а відтак вимріяний образ нової людини, що ґрунтується на принципах простоти та природності її життя. Згаданий трактат був вагомою передумовою до написання автором на схилі свого віку найважливішої та центральної праці усього його життя, а саме “Конкордизм”, у якому В. Винниченко вибудовує цілісну картину щастя, відшуковує шлях до нього. Із цієї точки зору всі його попередні твори, включаючи й ті,

що були написані до еміграції, пройняті філософським змістом, у той чи інший спосіб намагаються дати відповідь на головне винниченківське питання, а саме: що ж є джерелом щастя, за яких умов воно можливе і чи людина взагалі може бути щасливою вповні.

Концепції щастя, побудовані Демокритом, Сократом, Арістотелем, св. Томою Аквінським, І. Бентамом, З. Фройдом, утворили підґрунтя, яке дозволило В. Винниченку створити і свою концепцію щастя. “Єдине, що ми маємо право констатувати з абсолютною певністю, – пише філософ у “Конкордизмі”, – це те, що, незважаючи на всякі наші теоретичні розходження, ми всі (хочемо того чи ні) мусимо підлягати законові прагнення щастя” [3, с. 143].

Щастям можна назвати стан певної задоволеності. Але при цьому оцінюється така задоволеність індивідуально. Людина постійно мусить вибирати: або між задоволеннями, або між задоволеннями і стражданнями, бо ці поняття пов’язані (за задоволенням може приховуватися страждання або через страждання можна досягти задоволення), або вибір може бути між особистими інтересами і загальним благом.

Сам же В. Винниченко визначає щастя як тривалу, стійку радість життя, стан, коли людина досягає злагоди та рівноваги між різними цінностями – багатством, славою, любов’ю, розумом тощо. Щастя передбачає узгодженість (конкордизм) елементів буття. Головною перешкодою на шляху до щастя є розладженість елементів буття, бо це приводить до соціально-економічної нерівності, заснованої на приватній власності або на державній. Для досягнення щастя необхідно встановити колективну власність і суспільний лад колекторатії шляхом морального вдосконалення особи та суспільства. Таким чином, завдяки встановленню колекторатії, на думку філософа, буде подолано гіпертрофію егоїзму – основу нерівності, породжену біологічними, геофізичними передумовами, що супроводжують людину з її народження і сформовані під впливом релігії. Гіпертрофії егоїзму протиставляється етика конкордизму, що веде до урівноваження та узгодженості фізичних і психічних сил людського організму (індивідуального чи колективного), до утвердження рівності між людьми, з усіма живими істотами на Землі і всією навколишньою природою. Поряд із цим він стверджує ідеали свободи, демократії, гарантом яких є економічна колекторатія, Світова Економічна Федерація. У світогляді В. Винниченка чітко виявився гуманізм української ментальності. Адже він намагався захистити людину від зла, несправедливості та смерті. Мислитель не зупинявся на простій констатації трагічності людського буття, а активно шукав вихід з такого стану речей, пропонуючи реальні, практичні настанови. Поради філософа, запропоновані в “Конкордизмі”, можуть сприяти пробудженню в людині прагнення до боротьби зі злом, насиллям та несправедливістю.

У своїй філософії щастя В. Винниченко виходить із тієї думки, що людське пізнання обмежене й що існує багато явищ, “яких нам зовсім несила зрозуміти” [3, с. 142]. Він, як і Сократ, вважав, що людина повинна бути погоджена сама з собою, а тому одним з основних принципів його філософії є принцип “чесності з собою”. Разом із тим він, як і Л. Файєрбах, був переконаний, що людина не може бути щасливою вповні, якщо вона позбавлена Батьківщини, або на її рідній землі наявні якісь страждання і нещастя. Важливо, що В. Винниченко рішуче заперечує теорію утилітаризму. Натомість він каже, що щастям не можемо вважати володіння якимись цінностями (багатство, влада, здоров’я, кохання), бо вони є відносними й за певних обставин їх значення може змінюватися (для одного це цінність, для іншого – ні, зараз це добро, завтра – зло). А тому, отримуючи насолоду від цих цінностей, можна не пізнати щастя і навіть бути нещасним.

В. Винниченко доходить висновку, що всі ці компоненти, як і цінності, які вони позначають, повинні бути погоджені між собою та із силами ззовні, адже тільки їх рівновага може створити стан, що називається щастям. А з іншого боку: розлад цих сил

між собою всередині нас або із силами, що поза нами, неодмінно дає те, що ми зevamo нещастям [3, с.144].

У житті відпущено певну кількість часу на радощі, страждання, і від рівноваги нікуди не втечеш. Отже, рівновага – це головна умова для того, щоб людина стала щасливою, як вважає філософ.

Що повинна робити людина, щоб досягти щастя? Тут можна помітити певну спорідненість із поглядами Демокріта. На думку В. Винниченка, щастя можна досягти, коли людина приділяє однакою кількість часу і сил усім своїм інтересам (культурним, сексуальним, інтелектуальним і т. ін.). Або існує інше розв'язання цієї проблеми: приділення уваги всім інтересам, але не однакою мірою. Наприклад, великий художник, приділяючи найбільше уваги малярству, може займатися плаванням, літературою тощо. Так було у В. Винниченка. Він приділяв увагу всьому: активно займався політикою, наукою, малярством, громадською діяльністю, господарством, і в кожній із названих сфер був суцільним або ж частково відсутнім, однак саме література завжди залишалася його єдиною найбільшою справою.

Однак відкритим залишається ще одне питання: чи можна, маючи рівновагу, не почуватися щасливим? Г. Сковорода із цього приводу наголошував, що праця за покликанням становить умову щастя. В. Винниченко намагається узгодити природу й розум, установити баланс духовних і фізичних потреб. Тому “Конкордизм” містить правила, що стосуються внутрішньої гармонії, правильного харчування, статевих стосунків тощо. Ці принципи не є постулатами, обов'язковими для виконання, а скоріше порадами, що охоплюють усі сфери життя людини й стосуються її внутрішньої моральності. “Конкордизм, – пише мислитель у своїй однойменній праці, – є система методів і правил боротьби з нещастям, яке панує над людством протягом величезної частини його історії” [4, с. 179].

Філософська спадщина В. Винниченка не була лише теоретичним ученням, а навпаки, як свідчать його щоденникові записи, він намагався жити за правилами конкордизму, адже головною умовою щастя для нього було погодження у слові й ділі. Зокрема автор “Конкордизму” перебудовує своє життя й систему харчування. З 1932 року В. Винниченко разом із дружиною запровадив новий режим життя. Вони почали вживати овочі, фрукти, горіхи, відмовилися від їжі, пов'язаної з убиванням живих істот і навіть здебільшого від вареної їжі. Так, наприклад, працюючи над перекладом роману “Лепрозорій”, митець описує свій робочий день і харчування так: “О 8-ій годині нашвидку з'їдаємо свої яблука й молоту пшеницю і знову за роботу до 12-ої. По 12-ій пшениця, салат – і Коха (так він називав свою дружину Розалію Ліфшиць. – І. К.) йде на працю до міста, а я працюю дома. О 7-ій Коха вертається, знову: пшениця, яблука плюс редька й цибуля” [4, с. 77].

Величезних зусиль, як писав В. Винниченко, вимагала відмова від тютюну. Сім'я Винниченків не вживала ніяких спиртних напоїв навіть у святкові дні. Така зміна режиму харчування й способу життя принесла легкість і рівновагу у творчу працю письменника. У щоденнику він писав: “Лепрозорій – 20. Кінець. Отже, за два місяці написано роман у 476 (писаних рукою) сторінок. Так тільки колись було написано “Чесність з собою”, але тоді з курінням трохи не сотні цигарок у день, з горінням голови, нервів, з безсонням. А тепер – спокійно, весело, легко, просто непомітно. Ніякого горіння, ніяких цигарок, ясна, радісна робота” [4, с.75].

Отож при формуванні В. Винниченком концепції конкордизму визначальну роль відіграли особливості життєвого шляху й особистого характеру мислителя, що були відображенням його переконливої позиції у житті, якої він наполегливо дотримувався, а також був чесним із собою та людьми, для яких писав і творив, у тому числі й свою філософію щастя. Запропоновані ним принципи конкордизму спрямовані на віднов-

лення рівноваги, яку потрібно досягнути всередині людини, між людиною і суспільством та між людиною і природою. Усе, що людині потрібно зробити, щоб стати принаймні щасливішою і наблизити цю довгоочікувану мить, – це прийняти вольове рішення жити за принципами конкордизму, не зважаючи навіть на те, чи інші її підтримають у цьому, чи ні (звісно, в ідеальному варіанті конкордист бажає і зацікавлений у тому, щоб його рішення підтримав колектив з метою досягнення щастя сповна).

1. Винниченко В. Конкордизм. Система будівництва щастя : Етико-філософський трактат / Володимир Кирилович Винниченко. – К. : Укр. письменник, 2011. – 335 с.
2. Історія філософії. Т. 1 : Антична і середньовічна філософія / Татаркевич В. – Львів : Свічадо, 2006. – 456 с.
3. Лашик Є. Винниченкова філософія щастя / Є. Лашик // Філософська думка. – 1998. – № 1. – С. 138–154.
4. Погорілий С. Неопубліковані романи Володимира Винниченка / С. Погорілий. – Нью-Йорк : УВАН у США, 1981. – 212 с.

The article deals with the main pre-conditions of forming conception of concordizm worked out Volodymyr Vynnychenko, opens up her essence and meaning.

Keywords: concordizm, discordizm, moral, equilibrium, happiness, Vinnichenkostudies.

УДК 161.2; 248.154; 215

ББК 81.411.1+86.37

Оксана Ющишин

МОВА ЯК ОСНОВА БУТТЯ НАЦІЇ І ЗАСІБ СПІЛКУВАННЯ В СУЧАСНОМУ НАУКОВО-БОГОСЛОВСЬКОМУ ДИСКУРСІ: УКРАЇНСЬКА ПРОЕКЦІЯ

У статті розглядається взаємозв'язок і взаємозалежність мови та життя народу в процесі його націєтворення з огляду на сучасні українські реалії.

Ключові слова: мова, націєтворення, буття, взаємозв'язок та взаємозалежність.

Мова, як і все, що пов'язане з проблематикою її постання та розвитку, є невід'ємним атрибутом національного буття, а також надзвичайно важливим культуротворчим чинником. Через те вона є особливо значущою для кожного народу та будь-якої епохи в його житті. Так, незалежній Україні на сучасному етапі її цивілізаційного поступу, коли після кількох сторіч бездержавності вона намагається вести мовну політику відповідно до нових вимог, доводиться долати доволі важкі наслідки русифікації, а також ті процеси і тенденції, частковим відображенням яких стали події з листопада 2013 року і які мають різне регіональне забарвлення. У цьому контексті, на нашу думку, неабияк актуальними є питання, у яких розкривається взаємообумовленість і взаємозалежність мови та націєбуття на всіх його рівнях, не оминаючи й тих аспектів довколотовної проблематики, що, кажучи словами В.М. Москалюк, означували б вихід із “квазітеодицеї національного буття” [6, с. 117].

Для досягнення поставленої мети та розв'язання завдань, що потребують різних методологічних підходів, ми обрали провідним дескриптивний метод як спосіб висвітлення матеріалу, що здається тематично найпридатнішим і дозволить актуалізувати неперехідні роль і значення мови в житті народу, а також спроектувати особливості мовно-національної взаємодії та взаємозалежності на сучасні українські реалії.

У цьому зв'язку маємо насамперед уточнити, що, послуговуючись загальновідомими поняттями “мова”, “буття”, “людина”, “націєбуттєвість”, під мовою будемо розуміти абстрактну, але дієву силу, яка в креаціоністському сприйнятті має надприродне походження і здатна/покликана матеріалізуватися (= набувати матеріальної форми вираження) як творчий акт буття, що дорівнює факту існування матеріалізованого слова та ототожнюється з дієвою потугою мови. Що ж до людини, то вона вважа-